

El risc dels compostos

ROSER LATORRE

De joveneta m'agradava de mirar els dibuixets de final de capítol dels contes de Lola Anglada, perquè eren una mica inesperats, una mena de resum simbòlic de la narració que els precedia. Eren els culs-de-llàntia. Vet aquí un mot simpàtic i ben expressiu, perquè un cul de llàntia deu ser l'oli que hi queda quan ja se n'ha cremat la major part i, doncs, la llàntia ja no pot fer gaire claror; per tant, un dibuix poc generós pel que fa a la mida, que solem usar per a omplir d'una manera estètica un buit del paper.

Però val més que prescindim d'aquesta interpretació personal i mirem què en diuen els nostres diccionaris. Tant en el *Fabra* com en el Diccionari del IEC trobem el mot definit així: «Ornament tipogràfic col·locat a la fi d'un capítol». I en el Diccionari de l'Enciclopèdia Catalana llegim: «Figura ornamental, generalment triangular, que usen els impressors, els gravadors, els ebenistes i altres menestrals per a cloure un final de capítol, un baix de plafó, etc.» La definició és pràcticament la mateixa que figura en el *Diccionari català-valencià-balear*. Però, si cerquem la traducció castellana, trobem el mot *marmosete*, el qual, segons el *Diccionario de uso del español*, de María Moliner, es refereix a un «grabado alegórico que se pone al final de un libro o un capítulo»; l'autora hi afegeix que el nom ve del francès *marmouset*.

El nostre mot compost és, doncs, ben genuí, i, si ara el cito, és perquè m'he adonat que si vull seguir la normativa, tant de la segona edició del Diccionari del IEC com de la precedent, quan vulgui referir-me a més d'un d'aquells dibuixets, únicament podré parlar de *culdellànties*. Em sap greu, però confesso que això no ho sabré dir mai, perquè em sembla que és un plural que no té sentit; ni crec que ho digui cap il·lustrador ni cap impressor professional.

Els *culdellànties*? No ho sé... (i perdoneu-me l'atreviment!); però, tenint en compte certes denominacions de

caràcter popular, se m'acut que potser fóra un nom original per a un grup musical o d'animació, per exemple.

Ja es comprèn que amb l'afany d'aglutinar mots compostos per tal de fer-ne la grafia més fàcil, s'hagi escapat algun detall enutjós. Sigui com sigui, i amb l'esperança que en ocasions properes aquests detalls podran ser rectificats, potser fóra bo de parlar d'uns altres compostos malaurats que no tenen res a veure amb les novetats del Diccionari, però que s'han filtrat en els mitjans de comunicació i que denoten una procedència forana, o simplement un desconeixement de la llengua.

Vegem algunes de les frases que hem sentit:

- [1] *Per la festa major també faran un *passacarrers*.
- [2] *És ben clar que aquest home és un *bocamolla*.
- [3] *Els *cgatiós* d'ara no són com els d'abans.

En la frase [1], curiosament, s'ha fet una traducció directa del mot *pasacalle*. I no cal dir que hauria de ser substituïda per aquesta altra:

- [1] Per la festa major també faran una *cercavila*.

Les altres dues frases contenen compostos que no són manllevats del castellà, però en els quals el gènere ha estat usat erròniament o bé s'ha fet un plural incorrecte.

Fixem-nos en el mot *bocamolla* de la frase [2]. Si consultem els nostres diccionaris, veurem que *bocamoll* té, efectivament, forma femenina, a més d'accepcions diverses. La que ens interessa, tant el *Fabra* com el Diccionari del IEC, la defineixen així: «Que diu fàcilment allò que caldria callar, que tot ho xerra.» En el *DCVB*, que també admet *boquimoll*, llegim: «Qui xerra sense discreció coses que hauria de tenir secretes.» I ens dona com a exemple: «Aquell *bocamoll* d'en Llansa ho explicava a tothom ab cert despit y desapego.» Vilanova, *Obres*, IV, 35. I en el *Diccionari etimològic i complementari*

de la llengua catalana, de Joan Coromines, trobem aquesta dita típica dins l'entrada *boca* (n. 6) «A Vinébre piquen pebre; a la Torre, caragols; a la Figuera, són llèpols, i a Cabassers, *bocamolls*», El Lloar, 1936.

És a dir que l'individu *bocamoll* no és aquell que té la boca molla, sinó que és moll (feble, tou, sense contenció) de boca, de paraula.

Per tant, com que la frase esmentada fa referència a un home, calia dir:

- [2] És ben clar que aquest home és un *bocamoll*.

Quant a la frase [3], tenim un compost que no figura en la majoria dels diccionaris ja esmentats. Sí que té entrada en el *DCVB*, amb una citació del *Calendari folklòric d'Urgell*, de Valeri Serra i Boldú: «És propi de la diada lo fer *caga-tió* a la canalleta.», p. 330. I és que l'expressió popular, quan volem parlar d'aquesta tradició nadalenca, és: *fer cagar el tió*.

Tanmateix, si ens servim de la forma substantivada, és clar que no podem dir «*cgatiós*», perquè el plural de *tió* fa *tions*. Ara bé, com que el mot pertany al començament de la cançoneta o «prec» que recita la mainada, sembla que hauria de restar invariable; per tant, la frase que recomanariem fóra:

- [3] Els *cgatió* d'ara no són com els d'abans.

Tot i que potser valia més haver dit:

- [3a] Ara, això de *fer cagar el tió*, ja no és com abans. ♦

